

Hangversenykritika

Fittler Katalin és Várkonyi Tamás tollából

Január 18-án a Vox Fortissima sorozat 3. estjeként a **Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar** – énekkarok közreműködésével – Sztravinszkij: Oedipus Rexét tűzte műsorra. Utóbb kiderült, hogy második részként Muszorgszkij Boris Godunovjának részleteit (a Prologot és a IV. felvonást) is előadják. A vendégkarmester a bolgár Dian Tschobanov volt, aki látványra fiatal-karcsú Hollerung Gábort formáz, s mozdulataiban, dirigensi habitusában is sokban emlékeztet az együttes művészeti vezetőjére.

Kétségkívül, a Sztravinszkij-mű volt a nagyobb falat – megszólaltatásáért csak hálaival tartozhat a közönség. Oedipus szerepét Martyn Hill, Teiresiasét Evert Sooster énekelte, a többiek hazai erők. A narrátor szerepét a közreműködő Honvéd Férfikar vezető karnagya, Drucker Péter vállalta.

Napjainkban, amikor mind többször láthatunk fél-szenírozott operaelőadásokat, korántsem érződik „problematikusnak” a darab műfaja, opera- és oratórium-közöttsége. Sőt, a zenei duktusból adódóan, akár első hallásra is meggyőző! Kiváltképp, mert eléggé nem értékelhető figyelmességgel, gondoskodtak szövegkönyvről, s a Borisz-részletek esetében olyan részletező ismertetésről, melyet követve, a leglaikusabb hallgató is „képben érezhette magát”.

Sztravinszkij zenéje rendkívüli igényeket támaszt az előadókkal; nem elsősorban technikai szempontból, hanem azért, mert az előadási jelekkel gondosan berendezett partitúrában minden utasításnak konkrét jelentése van. Konkrét, tehát nem utalás-jellegű, vagy beleérezőképeséget inspiráló. Ugyanakkor, e „tárgyilagosság” nem jelenthet szentvelenséget. Tschobanov elsősorban az énekesekkel törődött. Hill esetében mindig volt gondja arra, hogy olyan dinamikai környezetbe kerüljön, amelyen érthetően átjön a hangja. Sajnos, nem mondható el ez a többiek esetében; Fátrai János Hírnöke súlytalan maradt. Szerekován János Pásztora viszont már-már bel canto dalolásával hívta fel magára a figyelmet. Az Iokasztét éneklő Wiedemann Bernadettnél ezúttal először tűnt fel konzekvens hibás szövegejtés (sz-hangzók).

A zenekar: igyekezett, és pedig eredményesen. Főként a tutti-jellegű részek voltak a helyükön, a szóló-állások arányain (s általá-

ban, a dinamikai arányokon) még lett volna finomítanivaló. Mindenesetre, a mérleg egyértelműen pozitív, hiszen a repertoár-bővítés ezúttal a hallgatóság koncerten szerezhető ismeretanyagát is növelte. Aki korábban tanácstalankodott volna, az előadás után feltétlenül igennel válaszol a kérdésre, szereti-e Sztravinszkij zenéjét.

A Borisz könnyebb és mutatósabb feladat volt. Itt a szolnoki Bartók Béla Kamara-kórus, a Budapesti Akadémiai Kórustársaság, a Honvéd Férfikar, a Magnificat Gyermekkar és az MR Énekkar működött közre. A címszerepet Evert Sooster énekelte, Sujszkij herceget Martyn Hill. A szólisták közül a karakterszerepekben gyakran remeklő Derecskei Zsoltot érdemes kiemelni (Bolond). Az áradó-szép hangzást hallva csakhamar kiderült, mi jelentett szokatlan feladatot a zenekarnak a Sztravinszkij-műben: a gyakran váltakozó szólisták kísérete. Amikor Muszorgszkijnál az összkar partnere volt, sokkal felszabadultabban, ott-honosabban muzsikált. Tanulság: érdemes lenne a közeljövőben sokat foglalkozniuk Sztravinszkij egyéb műveivel. (FK)

Az idén 16 rendezvényből álló Magyar Szimfonikus Körkép nyitókoncertjét január 19-én a **Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara** adta, egészen frappáns ötletekkel. Multidézően, karmester nélkül játszottak – teheték ezt nagy biztonságban, hiszen koncertmesterük Rolla János volt. A műsorral a (bécsi) klasszikát idézték, miközben eleget tettek a sorozat kritériumának, miszerint szerepelni kell a műsoron egy 20-21. századi magyar kompozíciónak. A nyitó Haydn-szimfónia (no. 13, D-dúr) fináléjának téma-kezdeté egyben Mozartot juttatta eszünkbe (a Jupiter-szimfónia zárótételéből közismert, az un. Mozart-névjegy négy hangjával kezdődik), szerves volt a folytatás – az egyik gyakori program-alaptípusnak megfelelően – versenyművel, Haydn C-dúr gordonkaversenyével. Mecénása által Beethoven idézte meg Orbán György műve: Búcsú (Razumovszkij gróftól). A zárószám, Schubert V. (B-dúr) szimfóniája pedig olyan tetszést váltott ki, hogy dacolva az idő gyors előrehaladtával, a zárótétel megismétlésével búcsúzott lelkes hallgatóságától a zenekar.

Mérsékelt létszámban lépett fel a zenekar, egyaránt eleget téve a hitelességre törekvő viszonylag kis apparátus és az általuk kívánt szimfonikus hangzást létrehozni képes együttes követelményének. Az ülésrend megtervezett volt, nemcsak a vonósszólások elhelyezkedését illetően (szünet után megváltoztatták az elrendezést), hanem abban is, hogy nem a szólamonkénti sávok domináltak, hanem az azonos számú pulatok elnyújtott félkör-ívű elrendezése. Csakhamar nyilvánvalóvá vált: a vitális hangzásban jelentős része van a szólamvezetők aktív egymásfigyelésének. A két hegedűszólam aránya ideális volt, a cselló-hangzás mindig az adott pillanatban betöltött funkciójának megfelelő, s a brácsa is egyenrangú partnerként vett részt a kamara-érzékenységgel muzsikálásban. Legfeljebb akkor hiányoltuk a vezénylő karmester jelenlétét, amikor a társuló fúvósok nem találták el az ideális dinamikai szintet. Általában fedésben voltak – szándékuk ellenére is illusztrálva, hogy a klasszikus zenekari hangzás törzsét a vonóskar képezi.

A versenymű szólistájaként Várdai István megérdemelt sikert aratott. Ismét megcsodálhattuk azt a könnyedséget, amellyel a magas fekvésekben is tónusosan képes daloltni hangszerét. Tempót, dinamikát (legyen túl hangos vagy túl halk), szélsőséges váltásokat egyaránt problémamentesen győz. Ám legyen bármennyire is virtuóz, a szívhez szóló lassú meódiák előadójaként mégiscsak felfedi érzékeny lírai alkatát. Talán épp ezt akarja palástolni, amikor futam, vagy formarész záróhangját nemcsak erőteljesen, de már-már erőszakosan hangsúlyozza, vehemensebbnek tűntetve fel habitusát, mint amilyen valójában.

A Haydn-művek előadóiként méltán emlékeztetett a zenekar hozzáállása az Osztrák-Magyar Haydn Zenekarára, hiszen a játékosok egy része mindkét együttes tagja. Az viszont még ezek után is meglepő volt, hogy milyen lelkesedéssel adták át magukat Orbán szellemes muzsikájának. Az öt tétel: tér- és időjáték, a zeneszerző által konkretizált szituációban. Az érzelmes induló esetében jólesően ízelgették a szokatlan metrumot, az aszimmetriát, tehát mindazt, ami a tétel fanyar ízét adja. S ez történt a későbbiekben is; a IV. tétel táncát („Das Czudar Rézangyal”) hallgatva, arra gondoltam:

mintha messzi idő-távlatból közelebb állna a mai muzsikushoz ez az elrajzolt karakterizálás, mint máskor annak a vágya, hogy a történeti művek-kínálta időutazás során behelyezkedjenek az adott kor érzés- és indulatvilágába.

A szerzőt kitapsolták, felment a pódiumra, meghajolt – valahogyan tudatosítani kellene a közönségben: Emberek, ő is „kortárs”! És ha ez eljutna a (kollektív köz) tudatba, nemcsak a távolságtartás kényszere csökkenne, hanem az érdeklődés is erősödne.

Schubert szimfóniáját olyannyira felszabadult együttes játszotta, amely immár későbbi kor kihívásának is megfelelni szándékozott, virtuózzá gyorsított, sistergő fináléjával.

Aki gyakran hallja, aligha állítja: ILYEN a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara. Aki viszont részese volt ennek az estének, tanúsíthatja: sikerült rendkívül megnyerő képet festeni magukról. Ebben látnám a Magyar Szimfonikus Körkép egyik – korábban ritkán kihasználta – lehetőségét; hogy valamennyi együttesünk tudatosan tetsetős beállításban mutatkozhasson meg.

(FK)

Január 22-én befejező estjéhez érkezett a **Magyar Telekom Szimfonikus Zenekar** Beethoven-bérlete, melynek programján a szerző összes zongoraversenye és négy szimfóniája szerepelt. Minden bizonnyal a szólista Ránki Dezső közreműködése is inspirálóan hatott a zenekarra, s új zeneigazgatója, Keller András vezényletével valóban egészen kivételes teljesítményt nyújtott az estek során. A vonóskarra nem lehet ráismerni; a hegedűsöket mintha kicserélték volna! A hangzáskép színes, változatos, nyoma nincsen biztonsági megoldásra-törekvésnek vagy passzív-közömbös szakaszoknak. A fináléra tartogatták az igazi „nagy falatot”: két zongoraversenyt (B-dúr és G-dúr), amelyeket a VIII. szimfónia követett.

Ezt a műsort nehéz két részre tagolni, a két „félidő” mindenképp „aránytalan” lesz. Azt a megoldást választották, hogy a szünetig a két versenyművet szólaltatták meg (gondolván, akkor még pihentebb a hallgatóság), s a második részre maradt a szimfónia. Igen ám, de így méltánytalan helyzetbe került a varázslatos G-dúr koncert! A nyitószámnak figyelmes közönség jutott – a G-dúr zongoraversenyt inkább csak „átismételtük”, vagyis a nagy-élmény lehetősége elveszett. Persze, így is sikert aratott, természetesen. Részben: jogosan. A VIII. szimfóniának ki-

pihent zenekar veselkedett neki; szólt is, néha indokolatlanul heroikusan. A hangzásképet tekintve, túldimenzionáltan.

Miközben továbbra is elismeréssel adózom annak a zenekarnevelő munkának, melynek haszonélvezői voltunk az elmúlt hónapokban, lassanként konkrétan körvonala-zódik az aggályom: a palackból kiszabadult szellem, a zenekari muzsikushangszere-öntudatra ébredése, és dicséretes játék-öröme mintha háttérbe szorított volna egy rendkívül fontos szempontot. Sokadlagossá vált maga a megszólaltatandó mű, az egyes szólamok zenei feladatai mintha gyakorlatok, mintapéldák lennének, a műtől független, önálló életre támadtak. A kompozíció megmaradt a karmesternél, miközben remekül „betanított munkásai” élvezettel teljesítették rész-feladataikat.

Remélhetőleg ez az állapot: egy hosszabb út állomása, s a folytatás a „kiművelt kezek” után az egymást-hallgatás irányába vezet. Hogy ne csak a saját-teljesítmény töltse el elégedettséggel a zenekari muzsikushoz, hanem az általuk létrehozott összhangzás élménye is hassa át teljes valójukat. (FK)

Átgondolt programmal lépett fel január 24-én a Magyar Szimfonikus Körkép sorozat második szereplője, a **Debreceni Filharmónikus Zenekar** (Molnár András és a Debreceni Kodály Kórus közreműködésével). A magyar est (külön köszönet ezért!) Liszt és Farkas Ferenc „jegyében” zajlott: két szimfonikus költemény (A bölcsőtől a sírig és Tasso) között Farkastól a Kölcsey szózata, majd Farkas hangszerelésében Liszt Funérait a csendült fel, Kocsár Balázs vezényletével. Ezúttal nem lehetett panasz az érdeklődésre: sokan voltak kíváncsiak erre a produkcióra. A bölcsőtől a sírig, mint nyitósám: merészségre és/vagy bátorságra vall. Ezúttal azt az üzenetet hordozhatta, hogy Kocsár Balázs maximálisan bízik zenekarában. Ami a felkészülést illeti, jogosan. A vonós-unisonók próbáját sikerrel állták ki a szólamok, s a műsor egészét illetően egyenletes-alapos felkészülésről számolhatunk be. Mivel már-már „üzembiztosnak” hatott a technikailag/zeneileg „rázós” részletek megoldása, így csak találgatni lehet, miért választott üzembiztos játékmódot a dirigens. Mert tőle, az ő mozdulataiból származott a visszafogottság. Már-már száraz, objektív, de mindenképp örömtelen előadásmód tanúi lehettünk. S mivel a zenekart nem hatotta át a tolmácsolnivaló öröme, e „zárlatos” interpretáció azt eredményezte, hogy a közönség is in-

kább csak végighallgatta, semmint érzelmi-leg végigkövette a művek zenei történéseit. Játszottak, jólnevelten – s mi hallgattuk őket, jólnevelten. Pedig talán csak egy kicsi oldottság, mosoly, biztatás, lelkesítés kellett volna, hogy oldódjanak a lelki zsilipek!

A romantikus műveknél aligha kell szemérmesen bánni az érzelmekkel-indulatokkal – s Kölcsey szózata is hitvalló kompozíció, amit jó, ha a meggyőződés ereje hat át.

Időnként, amikor a Szimfonikus Körkép valamely koncertje az adott zenekar bérleti rendezvénye is egyúttal, több-kevesebb információt tartalmazó szórólaphoz, némi olvasnivalóhoz jut a látogató. Ezúttal semmi – pedig Kölcsey szózatával a kézben, kevésbé tűnt volna fel, hogy alig érthető a kórus éneke (a férfiszólamok teljesítménye volt nívósabb!). Furcsa lélektani jelenség, hogy ha olvashatjuk, hogy mit énekelnek – a szöveg ismeretében mintha jobban értenénk a szövegmondást. Ezt az esélyt nem kapta meg a Debreceni Kodály Kórus (illetve, a közönség).

A zenekarban érdemes lenne tudatosítani: előadók – tehát, adják elő, tárják fel, amit tudnak. Szólamukat, a szólamok összességéből a műveket – s ne féljenek attól, főképp romantikus műsor esetében, hogy személyessé válik tolmácsolásuk. A túlkapások kontrollálásának legfőbb óra a zeneileg igényes karmester, amíg ő megálljt nem parancsol, engedjék szabadabbra muzikus-személyiségüket! Nehogy a túlzott személytelenség odáig vezessen, hogy a hallgatóság arra gondolhasson: érdektelenek. Hogy erről korántsem lehet szó, azt a kétségkívül gondos kidolgozottság, a megbízható szólam-tudás sejtette a mostani koncerten. (FK)

Az utóbbi időben a sajnos mindinkább szűk szakmai érdeklők belügyvévé vált Mini-Fesztivál koncertjeire idén január 23-a és 25-e között került sor. A Magyar Zeneművészeti Társaság hangversenyeinek (melyekhez további rendezvények társultak) e 21. alkalommal a Művészetek palotája Fesztivál Színháza adott otthont. Az immár hagyományosnak tekinthető zenekari záróestnek is, ami kizárólag abból a szempontból jó, hogy az érdeklődők szinte a „teltház” illúzióját tudják kelteni. Az ismert akusztikai problémákkal az előadónak kellett megküzdeni, ezúttal a Medveczky Ádám vezényelte **Győri Filharmónikus Zenekarnak**, s a szólistáknak (Magyar Imre – kürt, Somogyi Péter – hegedű). A Társaság új elnöke, Körmendi Klára a sorozat végén a rövid állófogadáson mindenkinek köszönetet mondott – nagy

hálásan a zenekarnak is, munkájáért, teljesítményéért. Jogos, és szép a gesztus – szerencsére az érdekeltek nem hallották – de érzésem szerint kicsit fals a beállítás. Legalább „belülről” nem kellene gerjeszteni azt a kétségkívül meglévő szemléletet, miszerint kortárs-művet játszani: misszió (megjegyzem, néha a régizenesek is éreztetnek efféle gesztust...). A felelősséggel összeállított műsor méltó a megszólaltatásra – s még a kevésbé sikerült kompozícióknak is illik esélyt adni, pontosabban, a szerzőnek, a konzekvenciák levonására.

Maradjunk tehát a konkrétumoknál, a műveknél az elhangzás sorrendjében! Budapesti bemutatóként hangzott el Hollós Máté Cornottturnója. A frappáns cím önmagáért beszél: kürt játssza a főszerepet, s a lírai tétel a nocturnók világát idézi. Talán csak az akusztikát kellett szoknunk (s az előadók-nak is), mindenesetre, a mű részlegesen áldozatul esett nyitósám-voltának. Utána következett a zenekart leginkább próbára tévő feladat. Mint a műsorváltozást tartalmazó szerzői írásból kiderül, 2008 decemberében derült ki, hogy a Győri Filharmonikus Zenekar vonóslétszáma nem elegendő az eredetileg műsorra tűzött Jeney-mű, a Pavan megszólaltatásához. Ekkor kovácsolt szükségéből erényt a szerző, s így született – részben korábbi darabjainak felhasználásával a jobb híján Három tanulmány zenekarra cím, mely egy Korárelőjátékot, az eredetileg női karra és zongorára komponált Solitude vonózenekari átiratát és Hérakleitosz-sorozat újabb darabját, a Hérakleitoszi árnyékot foglalja magában. Ez a (bemutató) előadás elsősorban a szerző számára jelenthetett tanulságot; első ízben vizsgázott a három tétel, először adhatott választ arra a kérdésre, hogy így valóban egy művet alkotnak-e. A hallgatóság számára nyereség volt, újabb adalék Jeney Zoltán zenei nyelvének alaposabb megismeréséhez.

Sugár Miklós műve, a Szivárvány havasán, a 80-as évek termése. Olyan mű, amely megérdemelne, hogy nagyobb nyilvánosság előtt, többször elhangozzék. De szép is lenne, ha a Mini-Fesztiválon előadott darab a zenekar repertoárján maradhatna! Tipikusan olyan kompozíció, amely képes lenne a nagyközönségnek visszaadni a hitet abban, hogy vannak kortárs-művek, amelyek nem kizárólag a szakmabéliek számára érthetőek, nem előfeltételeznek szakmai ismereteket, stb. – tehát, elég őket meghallgatni. Durkó Péternek a versenymű műfajával való első (aktív) találkozása eredményezte az 1997-ben komponált Hegedűversenyt, melynek hangversenytermi bemutatójával

folytatódott a műsor. Talán a szólista személye és játéka inspirálta a vonósokat, ettől kezdve mintha másképp szóltak volna hangszereik (vagy csak hozzászótkak és hozzászótkunk a terem akusztikájához?). Az is lehet, hogy a hagyományos történeti formákat követő 20. századi művekben egyszerűen jobban (nagyobb kedvvel) tájékozódunk; ahol van tematikus anyag, amely valamiképp visszatér, s amely meghatározott karakter hordozója. A „semleges” játszánivaló (amely másfajta szempontok szerint állít magas mércét az előadók-nak, pl. éppen az azonos vagy érzékenyen módosuló hangszín-váltásokkal) iránt általában kevesebb affinitást mutattak az est folyamán.

Méltán aratta a legnagyobb közönségsikert Dubrovay László műve. A Faust, az elkárhozott című táncjáték zenéjéből több szvitet állított össze a szerző – közülük a III. hangzott el, úgyszintén hangversenytermi bemutatóként. Érdemes rámutatni arra a hangszerelő tudásra, amely kizárólag a gyakorlat által alakulhat/csiszolódhat. Dubrovay hangjegy-közelben éli életét. Miközben híres/hírheft Solo-sorozatának darabjaiban egy-egy hangszer kifejezési (hangadási, hangképzési) lehetőségeinek határait feszegeti, olyan hangszín- és egyáltalán, hangszerelési kultúrára tett szert, hogy bármit is akarjon kifejezni, megvannak hozzá a mindenkor ideális eszközei. Az átiratokkal, át-hangszerelésekkel is ez a célja; továbbá az, hogy az esetenkénti rendelkezésre álló apparátus számára megszólaltatható legyen a tervezett darabja. Nem ír kompromisszumosan könnyű szólamokat – de nem is akarja megoldhatatlan feladat elé állítani a játékosokat. „Mer” harmonikus zenét komponálni, akár tetszetős-szépét is, lehet benne hármashangzat vagy dúdolható dallam – de gondoskodik arról, hogy zenéje mindenkor magán viselje a kor pecsétjét. Történesekben gazdag ez a zene, legyen szó akár színekről, akár feszültség-elemekről. A Győri Filharmonikus Zenekar érezhetően kedvvel játszotta. Kevés dolga akadt itt a karmesternek – aki korábban erős koncentrációval kellett, hogy kísérelje a passzívabb zenei felületek megjelenítését.

Ennek a műsornak a megtanulása: kétségkívül jelentős munka volt. Többszöri eljátszás során kamatozna – s közben beérnének azok a komponensek, amelyek néha az esetlegesség érzetét keltették. Az már most is érezhető volt, hogy időnként érzékeny akusztikus kontrollal kapcsolódtak egymáshoz a szólamok, s a szépen kivitelezett szólók általában érzékeny kíséretet kaptak. (FK)

Január 28-án a Magyar Szimfonikus Körkép harmadik estjén a **Szegedi Szimfonikus Zenekar** lépett fel Gyüdi Sándor vezényletével, a Vaszy Viktor Kórus közreműködésével. Választékos műsorról jelentkeztek, ám a kivitelezés, kívánnivalókat hagyott maga után... Kezdődött a hangolással – amit olyan szinten hagytak abba, ahol más együttes elkezdene. Goldmark nyitánya (Sába királynője) kizárólag a „bemelegítést” szolgálta. Madarász Iván műve, az Egy történet fejezetei, főként az énekkarnak köszönhetően ért el hatást. Mintha csak Beckett gondolatát vezetné tovább (What is the word?), Madarász szöveg nélküli kórust alkalmaz, amelynek feladata így arra irányul, hogy a szavak közvetítő közegét kiküszöbölve, közvetlenül adja át az érzelmek és indulatok egymásutánjából kialakuló „történetet”. Dinamikailag kevésbé volt differenciált a zenekar játéka; pontosabban, a hangerő-változások mechanikusan követték a kottába írottakat, bármiféle arányosítás szándéka nélkül. A forte, az forte – függetlenül attól, hogy milyen kontextusban jelent meg.

A szemantikai kidolgozatlanság még bántóbb volt a műsor második felét alkotó Richard Strauss-mű, az Alpesi szimfónia esetében. Minden elismerésem a zenekar munkabírásáé, amiért képesek voltak teljesíteni a nagy feladatot – s elsősorban a karmester számlájára írom azt, hogy adósak maradtak a kompozíció átélésével, s ezáltal költői programjának közvetítésével. Gyüdi Sándor elsődlegesen koordinátor; fő feladatának a darabok végigjátszását tekinti. Hogy gimnasztikai gyakorlatokat végez, az önmagában nem lenne baj – az viszont annál inkább, hogy közben nem zavartatja magát a felcsendülő hangzásoktól. Matematikailag furcsa lélektani igazság, hogy a zenekari mű nem azonos a szólamok egyidejű megszólaltatásának összegével. A zenemű: hangzástérben születik, amelyben mélységnek, magasságnak, közelségnek, távolságnak jelentése van. Azaz, kell hogy legyen. Csúcspontot, tetőpontot többféleképp el lehet érni – a konkrét utat az értő kottaolvasó megtalálja. Az értetlen viszont legfeljebb elmosódott térképvázlattá sematizálja az evidenciákat is.

Az „irányító”, tehát az összhangzásért felelős karmester: történeti jelenség – Richard Strauss zenéjéhez elengedhetetlen. Ahhoz, hogy a grandiózus tájélmény elérje a kívánt hatást. Ez a hangzásképp egyszerűen „nem volt berendezve”. A karmester (vagy betanító segítségei) feladata, hogy a zenekari

szólóállásoknak megfelelő környezetet biztosítson. Olyan hangzó keretet, amelyben kényelmesen elfér, otthonosan érzi magát a dallam-játszással kitüntetett hangszeres. Ennek hiányában „ritmustalan” lesz a szóló, az előadó feszeng, nem tudja, meddig terjeszkedhet. A hallgató pedig a hangfestésnek nem az eredményét észleli, hanem a folyamat részleteiben vész el – mint ha a rajzolóknak nem a ceruzája hegyét, hanem a karját, kezét néznénk... Dolgozott a zenekar, korrekten. „Beadták” tudásukat, amit a felkészülés során szereztek. Hogy hova? – azzal nem törődtek; a hangzó végeredmény eleve kiszámíthatatlan volt. Így történhetett a próbákon is – és nem hozhatott más eredményt az előadás sem.

A Szegedi Szimfonikus Zenekar érzékeny muzsikusokból áll, olyanokból, akik próbálnak megfelelni a karmesteri elvárásoknak. Ha ilyenek – zenei értelemben – nincsenek, akkor marad a „favágás”, és az elégedettség a (mennyeségi) teljesítmény birtokában. (FK)

Január 30-án került sor a **Pannon Filharmonikusok** „A tavasz megszentelése” című, négy koncertből álló bérletsorozatának nyitókoncertjére a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben. Budapesti bérleteik sorában ez már az ötödik – nem csoda, hogy szokás szerint élénk érdeklődést keltett. Ebben ezúttal jelentős része lehetett a szólistának, a nálunk leginkább felvételei alapján ismert Sharon Kamnak – ám a műsor is ígéretes volt. Hindemith Weber témáira komponált Szimfonikus metamorfózisai után Weber f-moll klarinétversenye csendült fel, az est második részében pedig Schumann I., „Tavaszi” szimfóniája kapott helyet, Hamar Zsolt vezényletével. Emlékeztetéssé a szólista tette az estet; ahogyan benne él a muzsikában, az egyszerűen lenyűgöző. Embere válogatja, szereti-e, ha a szólista „lemozogja” a műveket – ezúttal olyannyira összhangban volt a mozgás látványa és a ténylegesen realizált hangzás, hogy arra kellett gondolnunk: a karót-nyelt szólistáknak (a saját érdekükben) érdemes lenne kísérletet tenni valamiféle koreográfiára, s talán oly módon felszabadulnának az elzárt érzelmeik-indulataik. Sharon Kam: olyan jelenség, aki „felette áll” technikai problémáknak, részletkérdéseknek; ahányszor pódiumra lép, annyiszor fontos számára az „ÚT”, amely az elképzelt hangzás megvalósításához vezet. Teszi mindezt szinte eszüköztelenül, vagyis, önmagát eszmei szócsóként állítva a kifejezés érdekében. A ráadás (a Summertime Gershwin-től) elementáris élmény volt. Mert

halkan játszani – nem kis bátorságra vall, s a lehetőfinom hangok, amelyek sohasem váltak jelentéktelenné, ritka-kivételes élményt jelentettek. A közönség az első hangtól az utolsóig átvette a klarinétművész jelenlétének aktivitását. Itt valósult meg leginkább, amit a Pannon Filharmonikusok műsorfüzetén a félretett telefonkagyló sugall: sikerült megfeleledkezni mindenről, a felcsendülő zenén kívül.

Hindemith művével sokan talán most ismerkedtek – első találkozásnak nem volt rossz! Schumann szimfóniájának hallatán váltak szavakba foglalhatóvá a zenekar teljesítményének határértékei. Hála Hamar Zsolt rendszeres-következetes zenekarnevelő munkájának, „kézhez szokott” az együttes. Az igazsághoz tartozik az is, hogy sokat változott az elmúlt évek során a kéz is – beszédessé vált, s a meglévő erényekhez differenciáltabb mozdulat-készlet járult.

Hamar Zsolt azok közé a karmesterek közé tartozik immár, akiknek mozdulatait általában érdemes nézni. Ami kezdettől érénye: a zenének a levegőhöz juttatása, hogy időt hagy a formarészek, frázisok indulására. Ehhez járul a mind differenciáltabb dinamika, ami a dallamvilág karakterizálását segíti. Ez a mérleg egyik serpenyője. A másik sem üres; vannak csúnya hangindulások, s ami visszatérő jelenség: a felület-kitöltő kísérőfigurák indifferenssé válnak, mozgás-formává, függetlenül attól, hogy mit kísérnek. A kíséret korántsem értékcsökkent funkciót jelent; akkor teljesíti rendeltetését, ha olyan zenei háttérrel biztosít, amelyből kiemelkedve, megnő a dallam jelentősége. Bujtor Balázs koncertmesterre az egész szólóknak érdemes lenne jobban figyelni; ha nemcsak a vonásnemeket vennék át, hanem azt is, ahogyan a vonóval gazdálkodik, tónusosabb lenne a prím-szólam. A vonóbasszus aktivitása a remek szólamvezető érdeme. A fúvósok között a legstabilabb minőség továbbra is a fagott.

A koncert végén a lelkes tetszésnyilvánítás a köszönet és a bizalom jele; olyan tényező, amely bármely előadó számára: ajándék. Ajándék, amely kötelez – és amely kevésbé értékorientált világunkban azt az üzenetet hordozza, hogy tartós a közönség érdeklődése. (FK)

Magyar 20–21. századi műsor szerepelt a Magyar Szimfonikus Körkép 4. estjének műsorán. Január 31-én az **Óbudai Danubia Zenekar**, Héja Domonkos vezényletével Bartóktól a Magyar képeket, Dohnányitól az I. szimfóniát, s a kettő között Gyöngyösi Levente Verkündigung című

kompozícióját adta elő. A Magyar képekre műfajilag szépen rímelt a folytatás; a Rilke-verseken alapuló ciklus alcíme: öt szimfonikus kép. Ráadásul, mind a Gyöngyösi-, mind a Dohnányi-mű öt tétéles. A Gyöngyösi-opusz műsorra tűzése rendkívül örövendetes: annakidején Héja Domonkos és a Danubia Ifjúsági Szimfonikus Zenekar rendelkezésére készült, s az együttes fennállásának 10. évfordulóján került bemutatásra (2003 májusában). A felkérés, a komponálás külső indítéka esetenként belső indítással találkozhat, tehát voltaképp megkönnyíti a darab megszületését. Gyakori jelenség viszont, hogy további életéről nem gondoskodnak; a bemutatót követően csakhamar a feledés homályába kerül, vagyis, nincs módja életképességét bizonyítani. A Danubiának köszönhetően, a Verkündigung nem jutott ilyen sorsra.

Ez az est egyben a Palota-bérlet 2. koncertje volt; a lelkes törzsközönséggel rendelkező zenekar biztos lehetett a sikerben. Nem is kellett csalódnia – igaz, a hallgatóságnak sem. Annak ellenére, hogy egyenetlenségek szép számmal akadtak mindhárom műsorszámában. Beckmesser, vagy Hans Sachs legyen a talpán, aki szigorúan számontartja valamennyit – annál is inkább, mivel a szép megoldások kétségkívül többségben voltak.

A Bartók-műnek nem jutott elég figyelem. A népszerű tételek úgysem tévesztik el hatásukat – gondolhatták, s valóban így is volt, jóllehet, néhány sikerületlen szólistikus megoldás a laikusoknak is feltűnhetett. A Gyöngyösi-mű egyik nagy élményét is szólistának köszönhetjük; a nyitótétel kezdő fuvola-szólója atmoszféra-teremtő volt. Úgy érintette meg a hallgatóságot, hogy már az első pillanattól belefeledkeztünk ebbe a zenei világba, s otthonosan érezhettük benne magunkat. Érdekes tapasztalat, hogy – talán éppen azért, mert a folyamatos „belefeledkezést” akadályozta – az egyes tételek előtt a tételcímadó Rilke-vers felolvasása nem tűnt szerencsés megoldásnak. A hangok, Konrád Antal hangján a versek, elszálltak; amikor a zenei hangok szóltak, már alig gondoltunk rájuk. A „zenekari dalok szöveg nélkül” esetében talán szerencsésebb lett volna, ha kézhez kapjuk a versfordításokat – s ki-ki szabadon eldönti, a tételszünetekben előreolvas, vagy a zene közben is olvasgat. A Dohnányi-szimfónia is adott lehetőséget szólistikus érvényesülésre (főképp az angolkürtnek és a brácsának), de a kivitelezők ezúttal nem remekeltek. Mégis, csak hálásak lehetünk a ritkán hallható kompozíció előadásáért; a Bartók Béla

Nemzeti Hangversenyteremben jól érvényesültek a hangszercsoportok közötti párbeszéd, kiváltképp a rézfúvós-tömbök váltakozása adott olyan térélményt, amelyhez hangfelvételen is ritkán jutni. És a végére tartogattam a Danubia Zenekarnak azt a sajátosságát, hogy az összhangzás náluk nem a szólamok összegződéséből születik, hanem azokból a viszonylatokból, amelyekben a dallamot és kíséretet, témákat és töltőanyagot felváltva játszó muzikusok érzékenyen alakítanak ki. Konkrétan: a mindenkori „kíséret” nem légtérbe küldött részanyag, hanem szerves tartozéka annak a szólamnak, amelyhez tartozik (amelynek alárendeltje, illetve, amelynek kiemelkedéséhez hatásos háttérrel vagy alapot biztosít). Hallottunk érzékeny-szép halk hangzásokat, s ha a csúcspontokhoz vezető út néha kissé „göcsörtös” is volt, a tetőpontok, a kulminációk, a konklúziók mindig meggyőzően szóltak. (FK)

Február 4-én is vendégkarmesterrel, ezúttal Karl-Heinz Steffensszel lépett fel a **Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar**. Az Universitas-bérlet koncertjének műsorán Mozart „Linzi” szimfóniája és Dvořák VII., d-moll szimfóniája, valamint Nino Rota nagybőgőre és zenekarra írt Divertimento concertantéja szerepelt, a német-egyiptomi Nabil Shehata szólójával. A kínálat: zenei vegyeskereskedés, benne ez is, az is. Aki szereti a hirtelen váltásokat, kifejezetten örülhetett ennek a programnak. Másrészt viszont akár azt a tanulságot is leszűrhetjük, hogy a komoly- és könnyűzeneszerzők művei között – egymás tükrében – hiába keresnénk áthidalhatatlan szakadékot. Igaz, nehéz lett volna kitalálni a nagybőgőverseny szerzőjét, ha nem tudjuk előre a nevét. Merthogy a műfaj szinte perdöntő jelentőségű; filmzenéi „hatásosságának” nyoma sincs a verseny-művében. Itt a szólóhangszer sajátos hangzásait akarta érvényre juttatni; megmutatni, hogy a sokáig zenekari funkció-basszus szerepre kárhoztatott hangszer dallamot is tud játszani, akár kifejezetten gyorsan is. Tehát, nemcsak támasztó-hangokat, hanem melodikus anyagot, éneklő karakterrel. Kihasználja a hangszer magas regiszterét – ami próbára teheti a szólista virtuozitását, azon túl pedig egzotikus tónusú. Csakhogy, a hangszernek mindezeket a sajátosságait nem elsőként (és nem is utolsóként) „fedezte fel” a szerző; így közben jutott figyelmünkbe a zenei anyagra is, ami viszont korántsem mondható invenció-gazdagnak.

Kellemes muzsika, a szólista intonációja biztonságosan tiszta volt – a dinamikai skála szűkössége is hozzájárult ahhoz, hogy ne is keressünk mélységet-magasságot, drámai töltést e műben. Napjaink korhűsége törekvő Mozart-előadásai után szinte ritkaságszámba menő élményt jelentett a viszonylag nagy apparátuson felcsendülő szimfónia. Steffens erőssége a tiszta-áttekinthető formálás; végigvezetettek a folyamatok, amelyek meghatározott dramaturgiát követve kapcsolódnak egymáshoz. Kidolgozott-szép produkció volt, habár kissé „időn kívüli” (aligha gondolnánk, hogy 2009-es előadás!). A teljes vonóskar kapott lehetőséget Mozart-szimfónia megszólaltatására; azaz, a klasszikus szimfóniával való foglalkozás zenekari műhelymunka értékű. Ennek haszna sokszorosán kamatozik!

A VII. szimfónia szinte a február 28-i Dvořákmaraton előhangjaként is értelmezhető. A romantika területén igazán otthonos a zenekar; gyönyörködtető hangzónok követték egymást, érzések, indulatok, színek és feszültségek – éneklő dallamokkal, pregnáns (nem ritkán már-már táncos) ritmikával.

Összességében: a „komolyzenét” kedvelő „hagyományos” közönség ritka „kalandnak” tekinthette a Rota-darabot; ám akit Nino Rota neve csalogatott el a koncertre, minden bizonnyal azzal a meggyőződéssel távozott, hogy a történeti zenék méltán tartanak igényt játszottságra napjainkban is.

(FK)

Nem voltak könnyű helyzetben az **MR Szimfonikusok** azon a koncerten, amelyen új művészeti vezetőjük, Stephen D’Agostino először vezényelte őket ebben a tisztségében. (Zeneakadémia, 2009. február 5.) A zeneakadémiai nagyterem nyolcadik sorába a Saint Martin in the Fields Kamarazenekar csodahangzásával a fülemben ültem le – a brit együttes három héttel korábban lépett fel a Művészetek Palotájában, Sir Neville Marriner vezényletével. Mert mióta sztárzenekarok szinte mindennapos vendégnek számítanak Budapesten – akaratlanul –, a hazai zenekarokat is hozzájuk mérjük.

Azonban nem kellett ahhoz minta, hogy a Rádiózenekar koncertjén észrevegyük: a magas színvonalú zenéléshez szükséges alapvető „összetevők” hiányoznak. A mostani produkció csak megerősítette véleményemet, amit a dirigens tavaly decemberi koncertje után fogalmaztam meg e lap sábjain, nevezetesen azt, hogy D’Agostino tucatkarmester. Sőt, e hangverseny során olyan jelekre is felfigyelhettünk, amelyek a

dirigens szakmai kompetenciája ellen szólnak. Másképp gondolom, mint a néhai Solti György, aki – egy művészeti ügynökség honlapja szerint – D’Agostinót rendkívül muzikális, született karmesternek tartotta. Lássuk az „összetevőket”!

A zenekartól nem hallottunk íveket – nem-hogy a nagyformán belül, de a zene legkisebb egységeinek (dallam, motívum), sőt még a természetes dinamika szintjén sem. A hangindítás minősége, artikuláció, motívumértelmező hangsúlyok, tagolás – ezek a szavak is hiányoznak a dirigens szótárából. Ez azért aggasztó, mert ha sokat dolgozik a zenekarral, felületességre szoktatja a zenészeket. E „született karmester” a zárótémát is úgy kezdi el, mintha egy potpourri újabb melódiájához érkezett volna. A lassú, lírai részeket nem tudja megtölteni tartalommal, töltéssel – ezek teljes unalomba fúltak –, a dinamikai skála rendkívül szűk. D’Agostino nem kellően érzékeny fülű muzikus: a harmonia-háttérakkordok, amelyek Dvořák Nyolcadikját indító gyönyörű dallamot színezik, túl hangosak voltak, ráadásul a dallamot olyan szívhez szólóan akarta megformálni a dirigens, hogy az Allegro con brio felirat ellenére azt hihettük, lassú tétellel kezdődik a mű. (Hasonló érzésünk volt a finálé fő témájánál is.) D’Agostino vagy tetszeni szeretne a közönségnek, vagy tényleg nem tudja megkülönböztetni a vezető szólamot a kísérettől: a komikum határát súrolta, amint egyszer az elsőhegedű felé fordulva vezényelte nagy elánal a gyors mozgású kíséretet, míg a fafúvósokon szóló témáról csak az tudta, hogy fő dallam, aki valamelyest tapasztalt az e típusú zene felépítésében. A showman-attitűd egyértelmű megnyilvánulásaként a ráadást tartom számon – Bernstein Candide-nyitányát –, amelyben olyan tempót diktált, hogy a hangokat fizikai lehetetlenség volt eljátszani, a kapkodás és a rohanás jegyében zajlott le az „otthonról hozott” kompozíció, amivel D’Agostino magával ragadó dinamizmussal és lendülettel kísérte meg végleg lehengetrelni hallgatóságát. Az egyetlen kellemes meglepetést a szimfónia lassú tétele jelentette, amelyben a dirigens valódi, hangulatban, karakterben megalapozott, jól felépített csúcspontra vezette az együttest.

A zenekar első művészeti vezetőjének fismoll szvitje remek választás volt, bár nem biztos, hogy e Dohnányi-művet nyitószámnak szerkesztettem volna a műsorba. Finoman meghangszerelt, érzékeny zene, még ha kicsit túlméretezett is – igazán kár, hogy hiányzik a koncertrepertoárból. Liszt ezt követő A-dúr zongoraversenyében Jandó

Jenő most nem brillírozott – nem tudom, a mű vagy a hangzásarány a felelős-e ezért. Végül egy zárójeles megjegyzés. Egy zenekar megítélésének csak egyik része alapul a zenei teljesítményen. Nem kevésbé fontos – és talán előbbire is hat – a színpadi fegyelem. Abból a hangzavarból, amivé a hangolás fajult minden mű előtt, egészen a karmester bejöveteleig, arra következtetünk, hogy a zenekarnak nem jelent különbséget a koncert és a próba – vagy nem fontos nekik, milyen képet nyújtanak magukról.

(VT)

A Mesterbérlet 1. estjén amerikai vendégművészekkel lépett fel a Művészetek Palotájában a **MÁV Szimfonikus Zenekar**: Irwin Hoffman vezényelt, s lánya, Deborah volt Ginastera Hárfaversenyének szólistája. A 85 (!) éves karmester, aki vezető karmesterként Solti György előde volt a Chicagói Szimfonikus Zenekarnál, 2000 óta a Bogotai Filharmonikus Zenekar zeneigazgatója. Aktív, szemmel láthatóan fáradhatatlan, s megkülönböztetett figyelmet érdemel abból a szempontból is, hogy a közelmúlt vezénylési stílusából ad bemutatót, ami különlegesen tanulságos az ifjabb karmester-generációknak (örömmel láttuk, hogy a zenekar vezető karmestere csakúgy, mint állandó vendégkarmestere megtisztelte jelenlétével a koncertet). A kezdő műsorszám, a koncertek műsorán otthonos Verdi-nyitány (A végzet hatalma) nem sok jóval kecsegtetett. A versenymű, mint kevésbé ismert kompozíció, nagyobb figyelmet kívánt az előadótól, s nagyobb érdeklődést kapott a közönségtől. Deborah Hoffman, aki nem kisebb együttesben, mint a MET zenekarában első hárfás, rendszeresen koncertezik szólistaként és kamarazenészként is. Amit a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben megcsodálhattunk, az hangjának magvassága, széles dinamikai skálája. Kár, hogy Ginastera műve nem használja ki a hangszer hangterjedelmét (gyakran időz a felső regiszterben). Az est második része önmagában is úgy épült fel, mint a koncert egésze: gyengébb kezdet után hatásos fokozás. A nagy létszámúvá duzzasztott zenekarban mintha mindenki jobban érezte volna magát. Tónusosan szóltak a vonósok, s érezhetően élvezettel formálták meg a szólistikus állásokat a fúvósok. A dirigens – épp a változatos faktúra hatására – személyesebben fordult az egyes hangszercsoportokhoz, és biztonságot sugárzóan tartotta kézben a hangzás egészét. Mintha őt is az összetettebb feladat inspirálná. A folyamatra, a folyamatokra irányította elsődlegesen a fi-

gyelmet, dicséretesen nem „fontoskodott” a szólóállásoknál. Tudta, előre várják a „jutalomjáték” lehetőségét a játékosok, s elkövetik a tőlük telhetőt, felelősséggel. Ez meg is történt.

Kétségkívül érdemes őt nézni. Semmi felesleges koreográfia, közönségnek szóló hókuszpókusz – de minden új zenei gondolatot irányított, nemcsak tempót, de karaktert sugalló mozdulattal. Ennek köszönhetően a zene lélegzik a keze alatt, van idő arra, hogy az új formarészeket (kisebb léptékben a tematikus szakaszokat) úgy indítsák muzsikusi, hogy a lendületből szinte előre érezhető legyen a szegmens léptéke. Bal kezének avizóit tanítani kellene.

Hoffman nem először dirigálta a MÁV Szimfonikusokat. Feltétlenül érdemes volt meghívni, hiszen a zenekari játékosok számára rendkívül tanulságos lehetett a másfajta karmesteri szemléletmód gyakorlati megismerése. Eme tapasztalatok birtokában várhatóan érzékenyebben fognak reagálni az ismert karmesteri gesztus- és mozdulatkészlet megszokott formuláira is. (FK)

A Magyar Szimfonikus Körkép keretében ősbemutatóval kezdte február 22-i koncertjét a **Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar**, Hollerung Gábor vezényletével. Az utóbbi időben öröndetes tendenciaként figyelhető meg, hogy nemcsak egy-egy előadásban tűznek műsorra Vajda János-művet, hanem (akár nevükhöz fűződik a bemutató, akár nem) az egyszer megtanultat több alkalommal is eljuttassák. Remélhetőleg e darabok listájára is felkerül a vitális Last Minute Tour. A zenekar Vajda iránti lelkesedése egyértelmű, jól felkészültek a bemutatóra – azonban a virtuóz tételt talán merészség volt a nyitány funkciójába tenni: óhatatlanul felvállalta a „bemelegítés” funkcióját; s miközben megteremtette a játékosok koncentrált jelenlétét, érhetően nem sikerülhetett mindig-minden hajszálpontosra. Leszámítva a bemutatónak szóló „drukkot”, hatásos műsorszám lehet az együttesnek.

Hogy Hollerung Gábor ezúttal elsősorban a metrikus összetartásra törekedett, tehát az idő-faktorra koncentrált, érthető. Schumann zongoraversenye esetében is jogos, hiszen a szólista Elena Bashkurova korántsem kölcsönös kapcsolatot alakított ki a zenekarral. Leginkább saját játszanivalójával törődött (erre nem abból következtetünk, hogy kottából játszott!), néha meglepően visszafogott, mondhatni, biztonsági tempót véve. Vagyis, fokozatosan kelt hangzó életre egy-

egy tétel, anélkül, hogy az indítás szinte kijelölte, azaz sejtette volna a nagyforma ívét. Az állandóan aktív párbeszéd hiánya miatt a zenekar ezúttal pusztán a kísérletet biztosíthatta (más körülmények között ugyanennyi szólamtudás eredőjeként olyan előadás jöhetett volna létre, amibe önfeláldozóan belefeledkezhet a hallgató).

Richard Strauss Hősi élet című monumentális szimfonikus költeményét ritkán hallhatjuk koncerten. Itt a korrekt megszólaltatás tényének örvendtünk – és várjuk a beérés folyamatát. Amihez, természetesen, többszöri eljátszásra lesz még szükség. S amikor már nem a saját szólama köti le a játékosok figyelmét, megindulhat az a minőségi munka, amelynek során folyamatosan működik az akusztikus kontroll; amikor Hollerung mind több konkrét gesztussal mozdulattal „nyúl bele” a zenei folyamatba, a közös elképzelés maradéktalan megvalósítása kedvéért. Addig ezúttal is maradt az ideális tempókeretek figyelmes biztosítása, a dirigensből szokatlanul sok tükörmozgással. (FK)

Február 23-án és 24-án a **Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekara** az Operaházban Héja Domonkos vezényletével ugyanazt a műsort játszotta el kétszer: Petrovics Emil 2. szimfóniáját és Orfftól a Carmina Buranát (az utóbbit Rácz Rita, Derecskei Zsolt és Massányi Viktor szólójával, a Magyar Állami Operaház Énekkara és Gyermekkara közreműködésével). A második előadást hallottam. Annak ellenére, hogy bérleti koncertről volt szó, jócskán lehetett hallani a szünetben idegen nyelvű beszélgetést. Nem lehetett okuk panasza a külföldi érdeklődőknek sem: hallhattak egy magyar művet, amelyet másutt a világban aligha, és az egyik legnépszerűbb 20. századi kompozíciót. Ilyen vonatkozásban többlet-értéke volt a szimfóniának, hiszen nem valami egzotikum jelentkezett couleur localként, hanem olyan alkotás, amelyet a történeti zeneirodalmi ismeretekkel rendelkező pontosan el tud helyezni. Petrovics Emil 2. szimfóniája 2002-ben került először közönség elé. A Pécsi Szimfonikus Zenekar felkérésére írott mű első hallásra megtalálja az utat közönségéhez. Nem igényel előtanulmányokat, háttérinformációt. Szól, hatásosan – oly módon, hogy leköti a figyelmet. Felépítése áttekinthető, biztonsággal tájékozódik benne előadó és hallgató egyaránt. Az egyes témáknak, tematikus szakaszoknak, formarészeknek hangulatuk van, ezek egymásutánjából alakul ki a négy tétel során a „történet” – amely egyszersmind négy

tablóként is értelmezhető. Petrovics remek érzékkel találja el, hogy hol az a határ, ameddig érdemes részletezni egy-egy gondolatot, s meddig nem fárad el egy-egy zenei faktúra. A tételeken belül átgondolt dramaturgia érvényesül, a zenekari felrakás változatos, a váltások dinamikusan követik egymást, a fokozások hatásosak. Ha a zene: nyelv, Petrovics szókinccse rendkívül gazdag. Ráadásul, érzékeny ismerője a többjelentésű szavaknak. Pontosan fel tudja mérni, milyen másodlagos jelentéseket képes felfogni a hallgató; az imitáló szerkezet, a fugato egyszerre sejtet kánont (törvényt), emlékeztet történeti korok formaművészetére, s gesztus-dallamai révén a közelmúltból bartóki reminiscenciákat is kelthet. Otthonosság-érzetet áraszt több tételben is valamiféle korál-féle anyag, amely jellegéből adódóan közösségi funkciójú, ugyanakkor egy szólamának dallamkénti kiemelése (sajátos cantus firmus) személyessé teszi. A vonóskar valamennyi szólamának ad rangos játszanivalót a szerző, s gyakran kapnak szólisztikus szerepet a fúvósok. Az ütősök a szín-paletta teszik változatossá, a nagy hangerejű dobok pedig a fokozások főszereplői.

A zenekari tagok kedvvel játszották szólalmukat, hallhatóan tisztában voltak mindenkorai funkciójukkal. Héja Domonkos sem először vezényel Petrovics-művet: értő vezetője volt az együttesnek.

Orff Carmina Buranáját most hallottam először az Operaház színpadán. A nagy hangzástérben a gyermekkoros kedvező helyet kapott, míg a vegyeskar túlságosan távol került a vonóskartól és a karmestertől. Módosultak ily módon a hangzási arányok – vagy éppen ezekhez a hangzási arányokhoz alkalmazkodva jött létre sajátos koncepció. Tény, hogy többnyire bombasztikus előadásban halljuk – s ha a hatás nem lehengerlő, már-már zavarba jövünk. Ezúttal tudatos szándékról árulkodott a differenciált kidolgozás; a halknak különböző színű, fényű árnyalatai voltak. Héja Domonkos gondoskodott a feszes tartásról, amikor pedig a tartalom lehetővé (sőt, kötelezővé) tette a rubatót, a parlandót, egyáltalán, az agogikát, akkor a pillanatnyi szabadság elementáris erővel hatott. Massányi Viktor több zenekar szólistájaként, sokszor énekelte már szólamát; afféle „szerep” ez számára, díszlet és jelmez nélkül is. Frappáns karakterformálásával azonban feladja a leckét kísérőinek – ilyen helyeken lenne még csiszolnivaló. Általában jól érvényesült a melodikus elem, bár a kórus – főként a női szólamok – néha nincs a helyzet magas-

latán (hangképzésből adódó hangszín-problémák). A zenekar lelkesen játszik Héja Domonkos irányításával, bár érzésem szerint eléggé leköti őket szólamuk, így kevésbé tudják átadni magukat játék közben a születő zene hangulatának. De minőségi munkájukkal mindenkor lehetővé teszik, hogy a hallgató továbbra is megunhatatlannak tartsa ezt a kompozíciót. (FK)

Február 26-án először hallottam legújabb otthonában a **Győri Filharmonikus Zenekart**. A Richter-teremben Drahos Béla vezényletével szendvics-műsort játszottak: Weber és Brahms között Láng István egy művét. A bűvös vadász nyitányát követően Klenyán Csaba és Polónyi Ágnes szólójával a Kettősversenyt adták elő (klarinétra és hárfára), a szünet után Brahms I. szimfóniája csendült fel. Előrebocsátom: a műsor testreszabott, a szendvics fogyasztható volt. A romantikus művek esetében az újrhallgatás szándékával számolhattak a program összeállítói, az újdonságot a 20. századi mű jelentette. Mintegy 30 éve komponálta a Kettősversenyt a szerző – ami történeti léptékekkel rövid távolság. Az előadás tanúsága szerint: interpretációs szempontból korántsem. A műből készült hangfelvétel (Maros Éva és Kovács Béla szólójával, a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara előadásában, Lehel György vezényletével) LP-n nehezen hozzáférhető – így sokak számára az újdonság erejével hathatott a mű. A felvétel ismeretében viszont fokozott mértékben volt tanulságos az interpretáció. Az elmúlt évtizedek sok-stílusú környezetében a mai hangszeresek másképp olvassák a kottát. Nem jobban, nem rosszabbul, hanem egyszerűen másképp. Ugyanazt a zenei nyelvet beszéljük, de időközben változott a köznyelvi szókinccs, módosult némely gesztusok érzelmi-indulati tartalma. Ami egykor meglepő-szokatlan effektus volt, mára esetleg ritkán használt, ám közérthető nyelvi fordulattá vált. Ettől azonban korántsem fakult meg a közlendő, sőt, mintha a külsőségekről inkább a lényegre irányulhatna a figyelem. Személyesebbé váltak a szólók, amelyek mindig kidolgozott zenei háttérből bontakoznak ki. A legközvetlenebb a középső (III.) tételben a kapcsolat, ahol a szólistákhoz mindösszesen szólóhegedű, szólóharmonika és a vibrafon társul. A leghatásosabb a IV. tétel, ahol a szólóhangszerek külön-külön, majd együttesen játszanak hatásos cadenzát, amely visszaidézi a II. tétel anyagát. A centrális szerkesztésű darab sajátos formai elrendezése mindvégig ébren tartja a

figyelmet. A vonóskarhoz társuló két-két kürt és harsona, a tuba, és az ütőhangszerek játszanivalója mindig felelősségteljes; meghatározott funkciót tölt be. Ami inspiráló lehet valamennyi előadó számára: sohasem támadhat olyan érzésük, hogy töltelék-szólam játszására kárhoztattak. A zenei anyagot a dualitás különböző szinteken, léptékekben hatja át. Klenyán Csaba a kortárs zeneirodalom alapos ismeretében játszott, és Polónyi Ágnes is magabiztosan tárta fel, mi mindenre képes a hangszere. Pedig nem kell ahhoz hangszeren játszani, hogy felmérjük: a szokatlan játékmódok ugyancsak próbára teszik a szólistákat. A győri koncert másnapján Szombathelyen került előadásra ez a műsor. Érdemes lenne a zenekarnak a repertoárdarabjai közé besorolni a Kettősversenyt. És érdemes lenne ismét visszatérni ahhoz a műsorpolitikához, amely lehetővé teszi, hogy az egyik művel való alapos ismerkedés során tanultak a zenekari praxisban csakhamar kamatozhassanak.

Nyilván a Kettősversennyel kellett a legtöbbet foglalkozni a felkészülés során – s ez abban is megmutatkozott, hogy az ismeretebb daraboknak kevés jutott a hangszeresek érdeklődő figyelméből. A nyugodt lelkiismeret készíthette őket arra, hogy biztos szólamtudás birtokában ne törődjenek a mű-egésszel, s épp a kielégítő szólamtudásuk által érezhette Drahos Béla úgy, hogy elég a nagyformákra koncentrálnia. Pedig ha több konkrét instrukciót ad (bal keze mozdulataival), differenciáltabb hangzástudott volna kialakítani. A szimfóniában a tematikus-motívikus szerkesztés így is appercipiálható volt – de mennyivel gyönyörködtetőbb lett volna, ha odaforduló gesztusaival adott esetben tényleges párbeszédet provokál a felelgető dallamfordulatok között! Mert ami kívül marad a karmester figyelmén, annak jelentősége elsikkad a játékosok számára – s így a hallgatósághoz is csak töredéke juthatott el annak, ami pedig érezhetően benne volt a levegőben. (FK)

Február 27-én állandó vendégkarmestere, Rodrigo de Carvalho vezényletével adott hangulatos estét a Zeneakadémián a **MÁV Szimfonikus Zenekar**. A maradandó élményt Prokofjev Sinfonia Concertantéja adta, az a rendhagyó gordonkaverseny, amely többszöri átdolgozás után nyerte el alakját. Várdai Istvánnak köszönhetjük, aki ezen az estén bárkit meggyőzhetett arról, hogy a hangszerek hangszere a gordonka. Legutóbbi, „halmazott” versenygyőzelme

óta (amikor tarolt a nemzetközi megméretetésben, az I. díj mellé begyűjtve a közönségdíjat és két különdíjat) örvendetesen gyakran halljuk – ez a szereplése azonban kiemelkedik a korábbiak sorából. Prokofjev 125. opusza korántsem tartozik a versenymű-irodalom slágerdarabjai közé – éppen ezért a közönség nem újrhallgatja a művet, hanem ismerkedik vele. A remek előadásnak köszönhetően figyelmünk úgy irányulhatott a műre, hogy készségesen egyenlőségjelet tettünk az interpretáció és a kompozíció közé. Ritkán történik ilyesmi; nem ritka, hogy a kiváló szólista teljesítményében gyönyörködve, szinte másodlagossá degradálódik, hogy mit is játszik. Izgalmas és érdekes volt mindhárom tétel, az inspiráló légkörben a zenekar igyekezett felnőni a szólistához, a játékosok teljes jelenléttel vettek részt a folyamatokban. Hogy mennyire „megtörtént” a mű, látványként is lemérhettük az előadókon. A jól végzett munka örömevel fogadták a tapsot valamennyien, s felcsillant a szólista tiszta mosolya, ami immár nemcsak a tetszésnyilvánításnak szólt. De hogy mennyire komolyan vette a szereplést s közönségét egyaránt, azt a finom érzékkel megválasztott ráadásszámmal is kifejezésre juttatta. Bachot játszott, természetesen – éteri tisztasággal. A Prokofjev-művet Csajkovszkij Anyeginjének Polonéze készítette elő – s hasonló felépítésű volt a műsor második része is, melyben azonos évben, 1907-ben született két szerző darabja szerepelt. Először a karmester honfitársának, az ismertetőszöveg írója által második legnagyobb brazil szerzőként értékelt Camargo Guarnierinek Brazil táncok című, három tételes ciklusa csendült fel. A különböző hangulatú tételekben jellegzetes brazil ütőhangszerek is megszólaltak – érdekes-egzotikus zenei világba csöppentünk. A folytatás annál ismerősebb volt: az 1. szvit Ránki György remekéből, a Pomádé király új ruhájából. Ez az a muzsika, amelyet bátran mondhatunk megunhatatlannak. Kiváltképp azok hallgatják kedvtelve, akiknek van színpadi emléküik az időről-időre felújított, gyakran játszott operából. Lopva figyeltem a hallgatóságot is; aki a hangversenynek „kijáró” komolysággal próbálta hallgatni, az is csakhamar a szellemes muzsika hatása alá került. Rodrigo de Carvalho számára sem okozott „nyelvi nehézséget” a partitúra megannyi poénja – együtt lélegzett muzsikusaival, balkeze impulzív mozdulataival inspirálva néha már-már deklamáló, értően tagolt játékra valamennyi hangszercsoportot. Nemes szórakoztatás volt az est – pihen-

tebben távoztunk, mint ahogyan érkeztünk, s olyan oldottan, hogy ezúttal még a ruhatárnál sem szabadultak el agresszív indulatok. És senki sem furcsállotta, ha valaki még az utcán is dúdolta vagy füttyörszte a Ránki-muzsika valamely fülbemászó fordulatát. (Az Aranykor utóérzete? Amikor még nem különült el a komoly- és a szórakoztató zene; pontosabban, csupán műfajaiban különült el, ám a szerzők mindkét területet művelték...) (FK)

Őszinte örömmel számolhatok be a **Miskolci Szimfonikus Zenekar** március 2-i fellépéséről: a Magyar Szimfonikus Körkép keretében kiérdemelten arattak nagy sikert. Ezúttal a műsorválasztásuk telitalálat volt: volt közös szál, amire felfűzhetőek a darabok, ugyanakkor stílárisan változatos muzsikát hallhattunk. Kerek Gábor Négy ikonjának „létjogosultságát” Bruch II. hegedűversenye bizonyította utólag; a szünet után Rachmaminov Szimfonikus táncok című opusza csendült fel. Jól érvényesült a zenekar „erőssége”, a pregnáns ritmikus profil megjelenítése. Ehhez társult az együttes jó diszpozíciója; a remek koncertmester irányításával tónusosan szóltak a hegedűk, s hála a dirigens műhelymunkájának, artikulációsan kidolgozott művek sorjázta. Úgy tűnt, e szereplés lehetősége inspirálóan hatott; olyan egyenletesen kidolgozott produkciókkal jelentkeztek, amelyek egyaránt elismerést érdemelnek. Mindig az a mű tűnt fontosnak számukra, amelyiket megszólaltatják, s a hangszeresek fáradhatatlannak bizonyultak. Lendület hatotta át játékukat, győzték a technikai nehézségeket, s lelkesen fogadták a kihívásokat. Kerek Gábor művében is megjelent egyfajta idézet-technika; hasonló a későbbi műsorszámokéhoz. Nem a konkrét ráismertetés lehetett a szerző célja, hanem inkább egyfajta „szakralitás” felmutatása; világosan érezhető távol-ságtartás a korántsem talált, hanem nyilvánvalóan tudatosan kiválasztott anyagtól, amely azonban ennek ellenére sem különült el idegen testként környezetétől.

„A konzervatív romantika irányvonalát követő műveit ma már elavultnak érezzük. Talán csak g-moll hegedűversenye bizonyult valóban időtállóknak” – e sorok 1973-ban íródtak Max Bruchról. Változnak az idők, az ízlések – Jávorikai Sándor szólójával a d-moll hegedűverseny olyan hallgatnivalónak bizonyult, amely lekötötte a figyelmet. A szerző vállalt-személyes hangja néha leíró, máskor hangfestő jellegű – katarzist kiváltó drámai konfliktus hiába is keresnénk benne. Első hallásra is készségesen

elhittük, hogy az előadás jóvoltából valós képet alkothatunk a műről. Rachmaninov Szimfonikus táncaiban mérhettük le igazán a zenekar és karmester közös-alapos munkáját; színekben-árnyalatokban gazdag, áttekinthetően formált, mindig élő-lélegző muzsikálásuk azt sejtette: otthon érzik magukat immár a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben.

Élménnyel gazdagon távoztunk – és csak azon sajnálkozhatunk, hogy a sorozat szórólapján kívül semmi „kézzelfogható” nem vihettünk magunkkal. A Művészetek Palotája megnyitása óta rendszeresen-folyamatosan kényeztetni látogatóit, gazdag prospektus- és műsor-kínálatával. A Magyar Szimfonikus Körkép viszont mostoha-gyerekeknek számít – csak azokon az estjein kap az előadókról és a műsorról bármiféle ismertetőt a közönség, amelyek egyúttal valamely más rendezvénysorozatnak is részei. A sikeres „vendégszereplőknek” legfeljebb nevüket jegyezhetjük meg – ám egy idő után csak elmosódó benyomásokat őriz meg az emlékezet... (FK)

Méltán tarthatott igényt érdeklődésre a **Nemzeti Filharmonikus Zenekar** március 6-i koncertje: műsorán három önmagában is figyelemreméltó kompozíció szerepelt. Olyanok, amelyek annakidején meglepetést-megütközést keltettek. Sztravinszkij Zsoltárszimfóniája volt a nyitószám, melyet Prokofjev I. zongoraversenye követett Jandó Jenő szólójával, a második részben pedig Webber Requiemje csendült fel. A keretező műsorszámokban a Nemzeti Énekkart hallottuk, a Zsoltárszimfóniában a MR Gyermekkorúsal, a Requiemben pedig szólisták (Szabóki Tünde, Nyári Zoltán és az MR Gyermekkorúsából két lány) közreműködésével. A dirigens Antal Mátyás volt.

A hallgatóság megélhette a „mi a modern?” megannyi tanulságát. Sztravinszkij időközben szinte klasszicizálódott művét immár újrhallgatjuk, az interpretáció sajátosságait véve észre, Prokofjev ifjúkori művében a szólistára rótt feladat erőt-próbáló voltára kell rácsodálkoznunk, míg az etalonná nemesedett felvételtől közismert Requiem hallgatása közben a „komoly” és „könnyű” határvonalát feszegetve elmélkedhettünk.

Antal Mátyás le sem tagadhatta volna, hogy a Nemzeti Énekkar karigazgatója – figyelmének javarészt az énekkarra fordította. Ám miközben velük „törődött” kimerítően, a hangszeresek méltán érezhették magukat elhanyagoltnak. Nekik taktírozás jutott, al-

kalmanként beintések – de a dinamikai összerendezésnek még csak a szándéka sem látszott. A kottába beírt előadói utasításokat – természetesen – magától értetődően követi a remek együttes; ám amikor az előadói apparátus egyedi, s főként, amikor a hangszercsoportok elhelyezkedése szokatlan, a karmesterre hárul a dinamikai összkép kontrollálásának a feladata. Több figyelmet érdemelt volna – kiváltképp a faktúráját tekintve imitációs szakaszokban – a szólisztikus tematikus anyag; hogy az artikuláció és frazírozás minél egységesebb legyen. A hangszeresekkel való kontaktus gyengeségét érthetjük tetten azokban az apró pontatlanságokban, amikor az agogikai finomságokat szinte kizárólag az énekekkel egyetértésben kérte (és kapta) a karmester, s néha az összhangzásra (is) figyelő muzsikusok lélekjelenlétén múlt, hogy vilámgyorsan tudtak alkalmazkodni, s így megszűnt a borulás-veszély.

A Zongoraversenyben is voltak kínos pillanatok – ezek feloldásában a szólista játszott főszerepet. Bizonyára valamennyi zenekar egyetért abban, hogy Jandó Jenő Jolly Joker a szólisták között: szólamán túl mindig figyel partnereire, s azzal is képes emelkedett pillanatokot szerezni, hogy a koncerten inspiráló kamara-partneri közvetlen kapcsolatot teremt a zenekari muzsikusokkal, akik megtámaszkodnak ettől. Ezen az estén a hangszerelés finomságaiból sok minden benne maradt a partitúrában.

Webber Requiemjének megszólaltatásakor valószínűleg az előadók sem tudnak megszabadulni az etalon-értékű felvétel emléktől. Utánozni azt aligha lehet – arra vállalkozni, hogy hasonló rangú produkció kerüljön a mérleg másik serpenyőjébe, reménytelen vállalkozás. Az előadók számára marad tehát egyetlen üdvöztető megoldásnak a mű rajongó szeretete, amikor a lelkesedés képes felforrósítani a léghőrt. A gazdag irodalom-ismeret birtokában, érzésem szerint nem jutott elég hely e kompozíciónak. A személyesség intenzitása hiányzott leginkább. A közelmúlt Fidelio-felújításának Leonórája főként indulatosra vette szólamát, részben vélhetően azért, hogy stílusosan közeledjék Nyári Zoltán hangvételéhez, akinél viszont (főként nagy hangközök éneklésekor) a hang nyersesége tűnt fel, ami a dallamosság rovására ment. Különlegesség volt a lány-szólisták szerepeltetése; a Pie Jesu tétel duettjének szín-élménye így is meggyőző volt.

A hallgatóság sorában több generáció foglalt helyet; olyan találásban kapták mindhárom kompozíciót, hogy a legérzékenyebb

kedélyek sem borzolódtak. Ennek legnagyobb haszna nyilvánvalóan abban rejlik, hogy remélhetőleg csökken tartózkodásuk a számukra korábban ismeretlen szerzők-műfajok muzsikája iránt. (FK)

* * *

Izgalmas műsorral álltak ki az **MR Szimfonikusok** Hollerung Gábor vezényletével. Szentpáli Roland Trombitaversenyének ősbemutatója nyitotta a koncertet, majd a hazai hangverseny-látogató előtt elvileg nem ismeretlen kortárs magyar alkotás, Vajda János Magnificatja következett, míg a második féldobben egy majd' kétszáz éves, de a koncertrepertoárból – eme elhangzás alapján állítom: – fájdalmasan hiányzó mű, Mendelssohn Az első Walpurgis-éj című kantátája csendült fel.

Szentpáli Roland alkotását fantasztikus virtuozitással szólaltatta meg Tarkövi Gábor. De nemcsak a Bajor Rádió Zenekarának egykori és a Berliini Filharmonikusok jelenlegi tagja tud mindent a hangszerről, hanem a harmincegy éves zeneszerző is. Utóbbi kezét egyértelműen az érzelmek vezetik a kottapapíron; ezért hat zenéje természetesnek. A zenei anyag nem túl erős, nem különösebben eredeti; mindvégig leköt, de mély nyomokat nem hagy. Az opus azon versenyművek közé tartozik, amelyekben a szóló hangszer nem külön „személyiség”, akivel a zenekar versenyez, beszélget; a szólista ugyan kiemelt fontosságú szólalót játszik, de a zenekar része. A fiatal szerző kiváló rézfúvós háttértudása dicsérendő, de a zenei szöveget a fortissimo részeknél olyan sűrű, hogy néhol csak a látvány segített hozzá egy-egy szólam észleléséhez. (Áttetszőség szempontjából mindenképpen javaslom neki Vajda János Magnificat-partitúrájának tanulmányozását.) Számára a gesztus a fontos – az, hogy ezt milyen hangokkal éri el, másodlagos; ahol módomból volt megfigyelni, a „töltelék-szólamokat” kevésbé hallottam értékesnek. Érdekes volt viszont az első tétel főtémája, a kromatikusan kacskaringózó apró mozgások, amelyek felett a trombita témája többször – néhol sajnos az előre sejtethetőség – visszatért. A lassú tételből a keretként szolgált, Barber Adagiójára emlékeztető, akkordikus anyag maradt meg, a harmadikból pedig a jazzes hangütés.

Vajda alkotását nem először hallottam – most nem annyira a karakterek változatosága, mint inkább a mű dramaturgiai fordulatok vonták magukra a figyelmet: a csúcspontok és a lazább, hangulatilag enyvedtebb részek egymást kiegészítő volta,

az intenzitás nagyszerű eloszlása a mű volutatán. Elég csak a „Quia fecit mihi magna” kezdetű tétel törzsi zenére emlékeztető, szűk basszus-kánonból induló, nagydobbal, üstdobbal, fagottal kísért, az extázisig duzzadó zseniális fokozásra gondolni, vagy a különös módon kettévágott doxológia első részének halmozását említeni, ami után a mondat második fele („miképpen kezdetben...”) és egyben a mű epilógusa csendes pizzicatóval köszönt be. A csúcspontnál elkélt volna a zenei erőviszonyok körültekintőbb súlyozása, mert a kórust elnyomta a zenekari apparátus. Ide tartozik, hogy Hollerung Gábor a Mendelssohn-műben többször engedte el a gyepelőt: a fortissimo szakaszoknál nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a mai zenekar harsónái és üstdobjai hangerőben jóval meghaladják Mendelssohnéit, míg az énekek hangja ma sem tud többet adni. Az MR Énekkar egyébként is az orgonaülésre szorult, jóllehet ez a hendikep megfelelő artikulációval, szövegmondással valamelyest talán ellensúlyozható lett volna. E téren sok a tennivalója a kórusnak, de úgy érzem, ha új karigazgatója, Somos Csaba erre kellő súlyt helyez, a megfelelő létszám a korábbinál jóval rugalmasabb, alakíthatóbb hangzású és szuggesztívebb előadásra alkalmas együttest eredményezhet.

Mendelssohn opus 60-as számot viselő kantátája, Az első Walpurgis-éj néhány éve szerepelt a zenekar műsorán. Akkor nem volt alkalom meghallgatni, de hálás vagyok az együttesnek, hogy ismét műsorra tűzte, mert nagyszerű zene, érthetetlen, miért hiányzik a koncertrepertoárból. A nyitányt jelentő zord viharzene megszólalhatott volna pregnánsabb ritmikával, akcentusokban gazdagabban, színesebben, a gesztusokat erőteljesebben megformálva; ekkor a zene „kizöldülése” is jobban érvényesülhetett volna, ami közvetlenül bevezeti a kórus megszólalását: „Nevet a május!” Meláth Andrea itt mélyebb regiszterben kapott énekelni valót – ez az ő lágéja; a Vajda-mű magasságai nem az ő hangjára kívánkoznak. Nagyszerű választás volt a tenor szólista, Szappanos Tibor, valamint a mindvégig kottájába merülő, de nagyhangú basszus, Gábor Géza is. A műismertetők mellé megkaptuk a vokális művek magyar fordítását is, ami teljessé tette a mű élvezetét. Ilyen vállalkozó szellemű koncerteken nyílik igazán lehetőség megérezni, micsoda kalandot jelent ismeretlen zenével találkozni.

(Zeneakadémia, 2009. március 13.)

VT